

18 augustus 2017 | Initiatives of Change

Verslag inspiratie- en kennismakingsbijeenkomst *Geloven in Groen*, Kring Gebedshuizen

Inleiding

In opdracht van gemeente Den Haag heeft Initiatives of Change (IofC) op 18 augustus 2017 een kennismakings- en inspiratiebijeenkomst georganiseerd voor Haagse gebedshuizen. Deze bijeenkomst stond geheel in het licht van duurzaamheid en verbinding van Haagse geloofsgemeenschappen. Er waren drie religies vertegenwoordigd: christenen, hindoes en moslims. Er waren mensen aanwezig van 16 Haagse moskeeën, kerken en een mandir. Tevens waren er andere betrokken partijen, zoals Duurzaam Den Haag, Gemeente Den Haag, de Verbouwwinkel en het 'A Rocha' Netwerk. Moskee Al Hikmah uit Moerwijk stelde haar ruimte open voor het ontvangen van de gasten.

Tijdens de bijeenkomst was er ruimte voor presentaties, kennismaking, en uitwisseling van expertises en interesses rond het thema duurzaamheid. Het hoofddoel van de avond was om te peilen welke behoeften er bestaan onder de aanwezige gebedshuizen om samen te werken aan het verduurzamen van hun gebedshuizen en aan gedragsverandering van de bezoekers. In dit verslag treft u een samenvatting en terugblik van en op deze avond.

Opening

De avond ging van start met een groene maaltijd geheel verzorgd door moskee Al Hikmah. Na de maaltijd opende gastheer Willem Jansen, tevens programmacoördinator bij IofC, de avond. Dat deed hij door de aanwezige drie aanwezige geloofsgemeenschappen in hun eigen taal te begroeten. In zijn introductie gaf hij te kennen blij te zijn met de 40 aanwezigen, gaf aan wat het doel was van de avond en het project in het algemeen.

Presentatie *Deen Travellers* – Fietsreisverhaal van Maassluis naar Mekka

In dit onderdeel deelden Rudy van der Aar en Mohammed Kechouh hun fietsreisverhaal van Maassluis naar Mekka. Een reis die eveneens in het teken stond van duurzaamheid en verbinding, een reis die volgens hen begon met het planten van een zaadje, letterlijk en figuurlijk. Ze deelden diverse verhalen hierover. Na de reis voelden ze zich geroepen om zich voor dezelfde thema's te blijven inzetten. Dat mondde al snel uit in hun betrokkenheid bij het opzetten van dit project Kring gebedshuizen. Na de presentatie zijn ze door diverse gebedshuizen gevraagd om hun verhaal ook aan hun achterban te komen vertellen.

Presentatie *Verbouwwinkel* – resultaten delen energieverbruik Al Hikmah moskee

Een belangrijk onderdeel van dit project is het meten en monitoren van het energieverbruik van gebedshuizen. De doelstelling van het project is om dit verbruik waar het kan te verlagen. Dit met als doel om zowel de energiekosten als ook de CO2-uitstoot te verlagen. Voor de gebedshuizen die zich graag willen inzetten voor dit project stelt de gemeente Den Haag een gratis *quickscan* ter beschikking die wordt uitgevoerd door de Verbouwwinkel. Om de aanwezige gebedshuizen een idee te geven wat het nut is van een dergelijke nulmeting en hoe dat er in de praktijk uit ziet is er één *quickscan* uitgevoerd bij moskee Al Hikmah, het 'gastgebedshuis' van deze avond. De resultaten hiervan werden voor het eerst gedeeld op deze avond door Floris Schuijt van de Verbouwwinkel. In deze presentatie deelde hij in globale lijnen waar het grootste deel van het energie verbruik ligt en

waar er winst kan worden geboekt. Na de presentatie werden een aantal vragen kort besproken, zoals de mogelijkheid is om inzicht te krijgen in de terugverdientijd van de maatregelen die voortkomen uit de *quickscan*. Daarvoor is echter een nadere analyse gewenst. Tevens is het idee geopperd om de *quickscan* resultaten zodanig te vertalen aan de gebouwbeheerder dat hij direct aan de slag kan en dat het bestuur van het gebedshuis ondersteund wordt in het verhelderen van de belang van de resultaten aan hun achterban.

Kennismaking

Na de presentatie vond het laatste onderdeel plaats: de kennismaking. Deze interactieve sessies werden geleid door Laura Reijnders, coördinator communicatie bij IofC. Drie vragen fungeerden als uitgangspunt voor deze sessie:

1. Wat drijft u hier te zijn?
2. Op welke duurzaamheidsmaatregel in uw gebedshuis ben u trots?
3. Wat ziet u graag verbeterd in uw gebedshuis in termen van verduurzaming?

Het doel hiervan was enerzijds om de gebedshuizen en de overige betrokken partijen met elkaar te laten kennismaken en anderzijds om de expertises en behoeften van de aanwezigen te peilen. Deze behoeften zijn in twee, drie of viertallen besproken en eveneens op *post-its* beschreven. De drijfveren, behoeften en expertises staan hieronder opgesomd.

De aanwezigen en hun drijfveren

Naam	Organisatie	Drijfveer
Persoon 1	Al Hikmah	Om mijn netwerk in duurzaamheid te verbreden
Persoon 2	PPME, Al Hikmah	Groen voor buiten
Persoon 3	Al Hikmah	Zéér interessant en leerzaam
Persoon 4	Al Hikmah	Dat we van elkaar leren
Persoon 5	Al Hikmah	Ik ben hier om de gemeenschap van de moskee te leren kennen
Persoon 6	Al Hikmah	Leuk
Persoon 7	Al Hikmah	Interessant
Persoon 8	Kloosterkerk	Energieverbruik monitoren.
Persoon 9	DH Zuid-West, Bosbeskapel	Duurzaamheid is vaak een technische aangelegenheid. Ik ben nu vooral op zoek naar het sociaal/maatschappelijke.
Persoon 10 en 11	De Verbouwwinkel	Uitleg quickscans
Persoon 12	Havenkerk (Schilderswijk)	We hebben een themagroep over duurzaamheid, nieuwsgierig en geïnteresseerd wat andere geloofsgemeenschappen doen daarmee. Bewustwording van duurzaamheid is een vanzelfsprekende plicht.
Persoon 13 en 14	Mandir Sewa Dhaam	Duurzaamheid
Persoon 15	As-Soennah moskee	Verbetering van energieverbruik
Persoon 16	Marucuskerk	De wereld beter achterlaten
Persoon 17	Moskee el Oemma	Samenwerkingen en geïnformeerd worden over duurzaamheid
Persoon 18		Wil graag leren van anderen om een gebedshuis te verduurzamen

Persoon 19	Christus Triumfatorkerk	Ik ben hier voor inspiratie, uitwisseling en contacten op het gebied van duurzaamheid.
Persoon 20	Geloven in Moerwijk (Protestantse kerk)	Duurzaamheid is een belangrijke opdracht voor ons als religieuze mensen, de wereld is niet van ons.
Persoon 21	Organisatie n.v.t.	Zorgen voor de leefomgeving vanuit religieuze context
Persoon 22 en 23	Ichtuskerk	Samen, mensen met verschil. Achtergronden, Den Haag duurzamer maken d.m.v. leven, eten en wonen.
Persoon 24	Morgensterkerk	Nieuwsgierigheid wat er speelt in Den Haag.
Persoon 25	Moskee Mouahidin	Meer info over duurzaamheid.
Persoon 26, 27, 28, 29 en 30	A Rocha/ Havenkerk	Drijfveer onbekend
Persoon 31 en 32	Shalomkerk	Interesse in isolatie en installatie
Persoon 33	Gemeente Den Haag	Behoud van de aarde. Leefbaar houden.
Persoon 34	Coalitie Laak NL	Samenwerking
Persoon 35	Duurzaamheid Den Haag Klimaat Fonds	CO2 reductie stimuleren.
Persoon 36, 37, 38, 39	Initiatives of Change	Gebedshuizen verbinden en verduurzamen

Welke interesses/behoeften zijn er gedeeld?

Het tweede gedeelte van de kennismaking was gericht op het inventariseren van de behoeften. Er is opvallend veel behoeften aan verduurzaming en verbinding. Er liggen veel kansen om met deze groep positieve, enthousiaste en gedreven mensen een grote groep Haagse gelovigen te inspireren tot gedragsverandering op het gebied van duurzaamheid. Hieronder zijn de kenbaar gemaakte behoeften gecategoriseerd in een zestal thema's.

1. Behoefte aan verduurzaming van gebouw

1) Behoefte aan een duurzamer gebouw. 2) Behoefte aan het voorkomen van allerlei verspilling. 3) Behoefte aan verlaging van de energierekening pv (RCCG TOD). 4) Behoefte aan muurverwarming & vloerverwarming, isolatie, zonnedak, gevelisolatie. 5) Behoefte aan zuinige verwarming in de winter. 6) Behoefte aan technische *know how*: Waterbesparende maatregelen (zuinige kraan), licht besparende maatregelen (solar systeem). 7) Behoefte aan zuiniger verlichting en verwarming. 8) Behoefte aan quickscans en ook behoefte aan inzichten in de terugverdientijd. 9) Behoefte aan inzicht in maatregelen met relatief korte terugverdientijd.

2. Behoefte aan bewustwording en het delen van kennis en ervaring

1) Behoefte aan voorlichting, bijeenkomsten voor gemeenteleden en aan dit soort bijeenkomsten. 2) Behoeften aan praktijkvoorbeelden om jeugd bewust te maken van duurzaamheid van de schepping (op het gebieden van groen, bouwen en religie/principes). 3) Behoefte aan meer bewustwording rondom duurzaamheid. 4) Behoefte aan kennisdeling, zoals energiecoöperaties: zonnedaken delen met de buurt.

3. Behoefte aan meer groen/biodiversiteit

1) Behoefte aan meer groen in de omgeving van de gebedshuizen: moestuinen, bloemen, fruitbomen etc. 2) Behoefte aan groen buiten. 3) Behoefte aan samen opzetten van groen tussen kerk en moskee.

4. Behoefte aan inzicht en begeleiding om draagvlak te creëren onder eigen achterban

1) Behoefte aan het helpen met het creëren van draagvlak bij de achterban. 2) Behoefte aan hoe de gemeenschap te motiveren voor verduurzaming. 3) Behoefte aan concrete stappen om achterban natuur- en milieu-*minded* te maken.

5. Behoefte aan bewust omgang met afval

1) Behoefte aan beter recyclen van afval, vooral het scheiden ervan. Verschillende prullenbakken.

6. Behoefte aan bestaande initiatieven verder ontwikkelen

1) Behoefte aan bestaande initiatieven helpen van bijv. de gemeente. Ondersteuning met praktische duurzame handvatten. 2) Behoefte om bestaande initiatieven en duurzame handelingen van gelovigen uit de gemeenschap een podium te geven.

Welke expertises is er in dit netwerk?

Uit de voorbereidende gesprekken is naar voren gekomen dat er veel expertise en ervaring aanwezig is bij de gebedshuizen. In dit gedeelte zijn de aanwezigen dan ook gevraagd om hun expertises en ervaring te delen. Hieronder vindt u een greep van de expertise uit de groep.

Organisatie	Expertise
Bosbeskapel Geloven in Moerwijk	Technische energiekennis Buurtcompost project, bewustwording duurzame levensstijl voor kringen van kerken, kerkdiensten rondom dit thema en moestuin + buurttuin als ontmoetingsplek voor kerk + buurt
Kloosterkerk Ichtuskerk	Realtime energy monitoring Veganisme
Moskee Al Hikmah Interreligieus Beraad Segbroek, Serferaaaz Elahi	Plasticgebruik beperken. Het gebruikmaken van eetbakjes, gemaakt van suikerriet i.p.v. plastic. Ervaring met religieuze geschrift in vertaalde vorm in combinatie met duurzaamheid, ervaring met projectbegeleiding en ervaring met afval knijpen.
Morgensterkerk Christus Triumfatorkerk	Zonnepanelen, afvalscheiding, bloementuin ontwerpen voor biodiversiteit, overschot eten delen met burens en bio-producten. Hosting Dag van de Aarde, Fairtrade werkgroep, verkoop levensmiddelen, catering en koffie/ thee fairtrade/bio, startweekend over duurzaamheid, afvalbeperking en afvalscheiding,

	medegebruik van ons gebouw door andere kerken/kerkelijke groepen
Marcuskerk	Uitgebreide duurzaamheidsonderzoek door studenten Haagse Hogeschool
Shalomkerk	Algemene technische kennis, projectmanagement als rijksambtenaar
Moskee el Oemma	Actieve achterban en geloofsgenoten die in hun dagelijkse leven op microlevel veel bezig zijn om duurzaam te leven.
Moskee Mouahidin	Moskee heeft zuinige verwarming, licht en waterbesparende kranen.
Moskee Soenna	Technische kennis in huis, heeft ervaring om moskeegebruikers te stimuleren om te fietsen naar de moskee i.p.v. met de auto en ook expertise om een thema onder de aandacht te brengen onder een groot gelovigen, zoals offline als online en ook technische kennis in huis
Kuba moskee	Ervaring met zonnepanelen en moestuinen
Duurzaam Den Haag	Expertise rond financiële bijdrage rondkrijgen voor projecten rondom CO2reductie. Klimaatfonds, plus SOFTS
Post-it zonder naam	Bouwkundige installaties
De Verbouwwinkel	Verduurzamen van gebouwen. Quickscan expertise.
Jetty Karthaus, gemeente Den Haag	Politieke expertise
lofC	Veel ervaring met duurzaamheidsprojecten en sociale cohesie, groot netwerk en ervaring met faciliteren, affiniteit met de betrokken gebedshuizen.

Intentieverklaring

Om te peilen of er naast de behoeften ook daadwerkelijk de intentie bestaat om deel te willen nemen aan dit project zijn de deelnemers gevraagd om een intentie uit te spreken. Dat kon in de vorm van het ondertekenen van een intentieverklaring. Deze intentieverklaring is niet bindend, maar slechts om de organisatie van deze avond een beeld te geven dat er daadwerkelijk animo bestaat om dit duurzaamheidsinitiatief gezamenlijk te willen vormgeven en te doen slagen. Het ondertekenen hoefde niet perse op die avond, maar kan eerst met de achterban besproken worden. Het project biedt ruimte aan tenminste tien gebedshuizen. Na de bijeenkomst hebben 5 van de 16 gebedshuizen het formulier achtergelaten. Sommigen spreken de intentie uit op persoonlijke titel mee te willen doen na overleg met hun achterbannen, anderen willen meedoen op deelterreinen. De meeste deelnemers hebben de intentieverklaring meegenomen.

Voorlopige conclusie

De bijeenkomst was een goede eerste verkenning van het Haagse netwerk rond gebedshuizen en duurzaamheid. De voorlopige eerste conclusie is dat het er zeker op lijkt dat er behoefte bestaat onder de gebedshuizen om zowel het eigen gebedshuis te willen verduurzamen, als aan gedragsverandering te werken. Ook bleek er behoefte te bestaan te leren van andere geloofsgemeenschappen op het gebied van duurzaamheid. Gebedshuizen bleken deze avond al door elkaar geïnspireerd en geënthousiasmeerd te worden om gezamenlijk thema's verder te verkennen. Want zoals Mohammed de avond afsloot, *Samenkomen is een begin, samenblijven is vooruitgang en samenwerken is succes!*

